

Motion till riksdagen 2020/21:4020

av **Magnus Persson m.fl. (SD)**

med anledning av skr. 2020/21:169 Riksrevisionens rapport om statens insatser mot exploatering av arbetskraft

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska utse en myndighet som har en samordnande roll i arbetet mot arbetskraftsexploatering och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör ge en av samverkansmyndigheterna i uppdrag att kartlägga arbetskraftsexploaterings omfattning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska tillsätta en utredning som ser till att det framgår tydligt i lag att det är otillåtet att ta betalt för en anställning eller kräva tillbaka lön från en arbetstagare och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska ge samtliga myndigheter som deltar i samarbetet mot arbetskraftsexploatering i uppdrag att motverka arbetskraftsexploatering och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sekretessbrytande regler mellan myndigheter när det gäller arbetslivskriminalitet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Exploateringen av arbetskraft är ett allvarligt samhällsproblem som ökar. Utnyttjandet drabbar främst utländsk arbetskraft och innebär att arbetstagaren erhåller t.ex. låg eller ingen lön, långa arbetsdagar, farlig arbetsmiljö och dåliga boendeförhållanden. Exploateringen riskerar att ge följdverkningar för övriga delar av arbetsmarknaden genom att laglydiga företag konkurreras ut.

Riksrevisionen har granskat statens insatser mot arbetskraftsexploatering. Granskningen visar att det finns stora brister, främst på grund av att regeringen inte har gett myndigheterna mandat och tydliga uppdrag för att motverka problemet. Bristerna finns i alla delar av systemet: i regelverk, kontroller, information och stöd till brottsoffer.

I regeringens skrivelse framgår att regeringen i vissa fall inte delar Riksrevisionens bild av situationen och i andra fall att de delar bilden och har valt att tillsätta olika utredningar. Utredningar är viktiga men problematiken som Riksrevisionen beskriver är inte ny utan den har pågått under flera år och regeringen borde ha kommit förbi utredningsstadiet och kommit in i ett stadie av kraftfulla åtgärder.

Det finns ett antal områden som vi ser som extra angelägna att åtgärda. Det måste tas ett helhetsgrepp runt arbetet som ska motverka arbetskraftsexploateringen och en myndighet bör utses som samordnande. Det måste till kraftfulla förändringar i regelverket som möjliggör att denna situation kan uppstå och rutinerna för hur dagens arbetsmiljöarbete bedrivs måste ses över. Det måste också genomföras förändringar så att de samverkande myndigheterna kan utföra sitt uppdrag på ett effektivt vis.

Behov av en samordnande myndighet

Riksrevisionen rekommenderar ett omtag runt arbetet mot arbetskraftsexploatering genom att förtydliga uppdrag och mandat samt ge en myndighet i uppdrag att samordna arbetet. Riksrevisionen anser att Arbetsmiljöverket bör axla uppdraget. För oss är fokus att en myndighet utses som samordnande, inte vilken. Den utsedda myndigheten kan sedan i egen regi eller via annan myndighet i samverkansarbetet säkerställa att det finns information om arbetstagares rättigheter och skyldigheter samt information om var man kan vända sig om man är utsatt för arbetskraftsexploatering. Det skulle också vara eftersträvansvärt att denna myndighet handhar utbildningsinsatser för de samverkande myndigheterna. Det är också angeläget att regeringen initierar insatser som är direkt avsedda att motverka arbetskraftsexploatering, området har i dag bakats in i ärenden om människohandel och människoexploatering. Insatser som är direkt riktade till området skulle underlätta för den samordnande myndigheten att strukturera upp arbetet mot arbetskraftsexploatering.

Regelverk som ska motverka arbetskraftsexploatering

Kännedomen om arbetskraftsexploatering är relativt låg i Sverige och det finns begränsad kunskap om vilka som drabbas. En orsak till det är att ingen myndighet har i uppdrag att kartlägga hur utbrett problemet är. Detta trots att det finns många riskgrupper för arbetskraftsexploatering och det finns många vittnesmål från både myndigheter och enskilda. Den samordnande myndigheten bör få i uppdrag av regeringen att initiera och ansvara för arbetet att kartlägga omfattningen av problematiken. Ett sådant klarläggande skulle också underlätta arbetet med att utarbeta effektiva metoder för att motverka problematiken.

Riksrevisionen pekar särskilt ut arbetskraftsinvandrare från tredjeländ med arbetstillstånd samt utstationerade som riskgrupper. Dessa grupper utnyttjas i högre grad i Sverige och vi anser att det till stor del är en följd av dagens regelverk för arbetskraftsinvandring. Dagens regelverk skapar incitament till utnyttjande. 2008 öppnade dåvarande regering upp för invandring till enkla jobb utan arbetsmarknadsprövning för människor

utanför EU. I spåren av detta beslut har vi återkommande mottagit information om fusk och utnyttjande. Om avsikten är att agera kraftfullt mot arbetskraftsexploatering kan man inte värna dagens regler för arbetskraftsinvandring utan det måste i stället till en kraftig skärpning av regelverket kring arbetskraftsinvandringen.

Myndighetsgemensamma kontroller mot arbetslivskriminalitet

Flera av de på området samverkande myndigheterna uppger att de upplever att sekretesslagstiftningen begränsar möjligheten att utföra arbetet med de myndighetsgemensamma kontrollerna. Det är främst planering av kontrollerna och efterarbetet som blir lidande. Det är svårt att dela information mellan myndigheterna, särskilt de myndigheter som av olika skäl inte fysiskt deltar i kontrollerna men är med i samverkan. Regeringen bör skyndsamt se över problematiken och agera för att skapa så goda möjligheter som möjligt för myndigheterna att utföra sitt uppdrag. En utredning bör tillsättas med mål att tillse ändamålsenliga sekretessbrytande regler i detta arbete.

Inför förbud mot att ta betalt för en anställning eller kräva tillbaka lön från arbetstagare

I Riksrevisionens granskning uppger polisen att utländska arbetare i flera fall har betalat för att arbetsgivaren ska erbjuda dem arbete i Sverige. Detta är inte uttryckligen förbjudet i svensk lag. Det förekommer också uppgifter om att arbetstagare löpande tvingas betala tillbaka lön till sin arbetsgivare. Det innebär att arbetstagaren har avtalsenlig lön på pappret och därmed ser verksamheten legal ut. Det finns ingen lagstiftning som uttryckligen förbjuder arbetsgivaren att kräva tillbaka lön. För att komma till rätta med detta bör regeringen snarast initiera en utredning som tillser att det framgår tydligt i lag att detta är otillåtet.

Ge fler myndigheter i uppdrag att motverka arbetskraftsexploatering

Av de myndigheter som ingår i kontrolluppdraget är det endast Jämställdhetsmyndigheten, Polismyndigheten och Migrationsverket som har i uppdrag att bidra till arbetet mot människohandel och människoexploatering. Arbetsmiljöverket uppger för Riksrevisionen att de inte har i uppdrag att verka mot arbetskraftsexploatering. Riksrevisionen anser att Arbetsmiljöverket inte har fått något uttalat uppdrag från regeringen att motverka människohandel och människoexploatering. Det följer heller inte naturligt av myndighetens övriga tillsynsuppdrag som är begränsade till att följa upp arbetsmiljölagen och närliggande lagstiftning. Inte heller Skatteverket har något uttalat uppdrag om att motverka människohandel. För att få upp problematiken på myndigheternas agenda krävs att de får ett uppdrag av regeringen. De samverkande myndigheterna ska också tilldelas medel för att kunna fullfölja uppdraget.

En arbetsmiljömodell som når landets samtliga löntagare och arbetsplatser

I de myndighetsgemensamma kontrollerna utövar varje myndighet tillsyn utifrån den lagstiftning de har tillsynsansvar för. Arbetsmiljöverket inspekterar om arbetsgivare lever upp till kraven i arbetsmiljölagen och arbetstidslagen samt om arbetsgivare har anmält utstationerade till utstationeringsregistret. Polismyndigheten kontrollerar om arbetsgivare har anställda som saknar arbetstillstånd eller rätt att vistas i landet. Skatteverket kontrollerar kassasystem, oklara anställningar och oredovisade intäkter. Jämställdhetsmyndigheten bidrar med metodutveckling och utbildning. Migrationsverket kontrollerar främst arbetstillstånd och om kraven för dessa är uppfyllda. Även de övriga medverkande myndigheterna kontrollerar utifrån sitt tillsynsområde, vilket innebär att ingen av myndigheterna som ingår i samverkansuppdraget har i uppgift att kontrollera om arbetstagarna har goda arbetsvillkor utan denna uppgift ligger hos arbetsmarknadens parter. Det minskande antalet fackligt anslutna och avsaknaden av kollektivavtal innebär dock att parterna saknar tillträde till ett stort antal arbetsplatser. Detta gäller inte minst de utländska företagen vars anställda än mer sällan är fackligt anslutna. Riksrevisionen lyfter fram de problem som utgör grunden för att arbetskraftsexploatering ska kunna uppstå: dåliga arbetsvillkor och dålig arbetsmiljö. För att komma åt detta krävs inte bara ett fullgott regelverk utan även tillsyn. Den sistnämnda brister kraftigt på grund av ovan beskrivna skäl. För att gå till botten med problematiken behövs således en ny modell för arbetsmiljöarbetet där samtliga arbetsplatser och löntagare omfattas.

Magnus Persson (SD)

Ludvig Aspling (SD)

Ann-Christine From Utterstedt (SD)